

УДК 504.064

Мацуська О.В.¹, к.с.-г.н., асистент, Гумницький Я.М.², к.т.н., професор,
Сабадаш В.В.², к.т.н., доцент, Сухорська О.П.¹, к.с.-г.н., доцент ©

¹Львівський національний університет ветеринарної медицини та
біотехнологій імені С.З. Гжицького,

²Національний університет «Львівська політехніка»

АНАЛІЗ ВПЛИВУ КАПСУЛЬОВАНИХ ТА ГРАНУЛЬОВАНИХ МІНЕРАЛЬНИХ ДОБРІВ НА СТАН СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ КУЛЬТУР

Показано доцільність застосування капсульованого мінерального добрива для покращення врожайності сільськогосподарських культур та запобігання забрудненню довкілля.

Ключові слова: гранульовані та капсульовані мінеральні добрива, забруднення довкілля, рослини, покращення врожайності.

Вступ. Мінеральні добрива є одним з найефективніших засобів підвищення родючості ґрунтів. Їх застосування дозволяє збільшити приріст основних сільськогосподарських культур на 40-50%, що значно вище, ніж частка приросту врожаю від сорту насіння, засобів захисту рослин чи обробітку ґрунту. В Україні спостерігається динаміка збільшення виробництва мінеральних добрив, зокрема азотних, адже порівняно із 2001 роком ці обсяги зросли на 30% [1].

За даними державної служби статистики відомо, що в Україні щорічно знижується використання органічних добрив та надається перевага хімічній продукції при удобренні сільськогосподарських земель. Адже, у 2011 році було внесено 1180 тис. т. мінеральних добрив, а це у порівнянні із 2005 роком – вдвічі більше. Натомість, у 2011 р. на 1 га посівної площі було внесено 0,5 тонни органічних добрив, тоді як для досягнення бездефіцитного балансу гумусу на Поліссі на 1 га ріллі є потреба у їх щорічному внесенні 13-14 тонни, в Лісостепу – 11-12, Степу – 8-9, у т.ч. на зрошуваних землях – 11-13 тонн [2]. Це може привести до порушення оптимального співвідношення поживних речовин у ґрунті, а як наслідок - його підкислення та погіршення якості виробленої продукції.

Використання сільгоспідприємствами азотних добрив в Україні є вищим за фосфорні та калійні - у 5,3-6,2 раз, у структурі виробництва яких, частка карбаміду (сечовини) становить 61%, аміачної селітри – 29% [1].

Карбамід та аміачна селітра є високоефективними гранульованими добривами, що містять в засвоєній формі необхідний для росту і розвитку рослин поживний елемент азот. Карбамід потрібно заробляти в ґрунт, оскільки втрати азоту у вигляді аміаку при його поверхневому внесенні є на ~ 30% вищими ніж у селітри. Перевагою сечовини перед селітрою є те, що вмістимий у ній азот (частка якого складає 46%) краще утримується ґрунтом і менше вимивається з опадами. Аміачна селітра (вміст азоту 35%) характеризується

доброю розчинністю та високою рухомістю в ґрунті, а це викликає величезний ризик щодо вимивання добрив, особливо внаслідок перезволоження землі. Дослідження міграції мінеральних добрив у ґрунтовому середовищі [6] вказують на те, що 60 % гранульованого добрива внаслідок зволоження ґрунту вимивається уже на третій день за межі його родючого шару. Тому, при вирощуванні сільськогосподарських рослин у відкритому ґрунті, при сприятливій його вологості різко зростає концентрація добрив, що може пригнічувати ріст рослин у початковий період вегетації. З іншої сторони є величезний ризик того, що опади змиють добрива, перш ніж вони будуть використані рослинами. Це призводить до необхідності внесення мінеральних добрив у декілька прийомів, що збільшує собівартість сільськогосподарської продукції та спричиняє забруднення довкілля, зокрема водного середовища [3,4].

Сьогодні, у багатьох країнах світу, велику увагу приділяють вивченню повільно-діючих азотних добрив шляхом покриття їх часток різними речовинами - воском, парафіном, маслами, смолами, полімерами [5]. Вирішення цих питань сприятиме різкому скороченню міграції біогенних речовин у навколишнє середовище, виключить негативний вплив мінеральних добрив на природу і здоров'я людини. Результати міграції капсульованого мінерального добрива показують поступове його вивільнення у ґрунтовому шарі із втрічі меншими втратами йону NO_3^- , а залишкова концентрація капсульованого добрива в ґрунті наприкінці експерименту у 150 раз перевищує концентрацію його гранульованої форми [6].

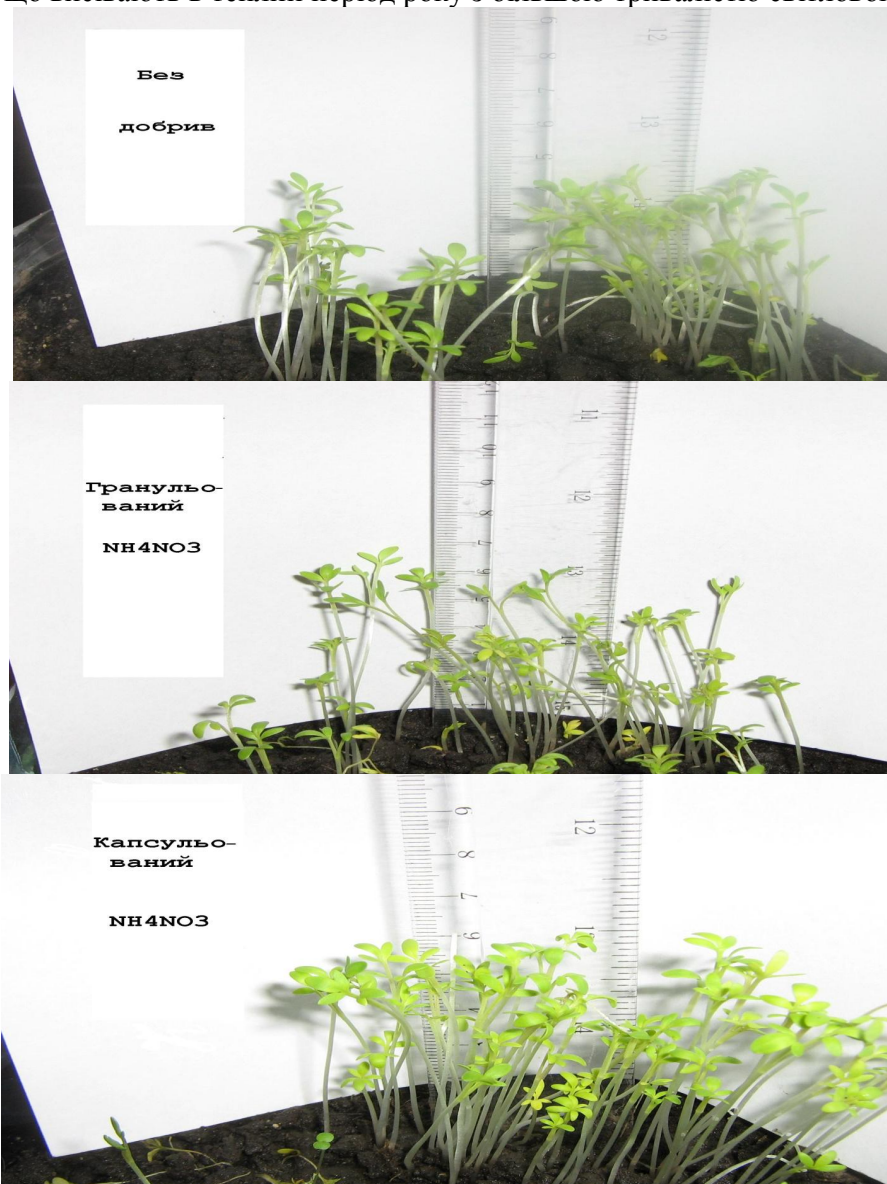
Метою роботи було дослідити вплив гранульованого та капсульованого мінерального добрива на ріст та розвиток рослин.

Матеріал та методи. Для встановлення доцільності та ефективності застосування капсульованого мінерального добрива в якості підживлення рослин були проведені вегетаційні дослідження, що відтворювали реальні умови вирощування сільськогосподарських культур. У даному досліді було відтворено режими підживлення (виходячи з норми внесення добрив – 220 кг/га : 0,5 гр на 0,023 м²), поливу рослин (зволоження модельного середовища відповідно до метеорологічних умов Львівської області (1575 мл), догляду за рослинами (спушування ґрунту), що практикуються у тепличних господарствах [7]. При створенні капсульованих добрив (частинки амоній нітрату сферичної форми, покриті полістирольною оболонкою завтовшки 10 мкм) ми керувалися тим, що активні елементи капсульованого добрива повинні вивільнятися до найбільш інтенсивної потреби рослин в поживних речовинах (в даному випадку на 10-12 день після появи паростків, оскільки період вегетації крес-салату становить приблизно 20-30 днів). У горщечки висівали крес-салат та протягом вегетаційного періоду проводили спостереження за рослинами, фотографували (рис. 1) та порівнювали їх ступінь розвитку.

Результати досліджень. Для дослідження впливу добрив на кінетику росту та розвитку рослин ставили три паралельних досліди:

- ґрунт без добрив (контроль);
- ґрунт + гранульований NH_4NO_3 ;
- ґрунт + капсульований NH_4NO_3 ;

Необхідно відмітити, що нижче приведені дані є результатом одного з численних експериментів, який фіксує результат, отриманий в холодний період року. Оскільки середня тривалість світлового дня становила близько восьми годин, а середня температура в приміщенні коливалась в межах 15°C, тому рослини, зображенні на фотознімках, дещо відстають у розвитку, порівняно з тими, що висівають в теплий період року з більшою тривалістю світлового дня.

Рис. 1. Порівняння фізіологічного стану рослин в залежності від агротехніки на 20 день вегетації

Аналізуючи стан рослин у період вегетації та у практично його кінцевий стан (рис. 1), спостерігалось поступове відставання в рості рослин, що вирощувались без добрив, від інших, а також явно кращий розвиток рослин,

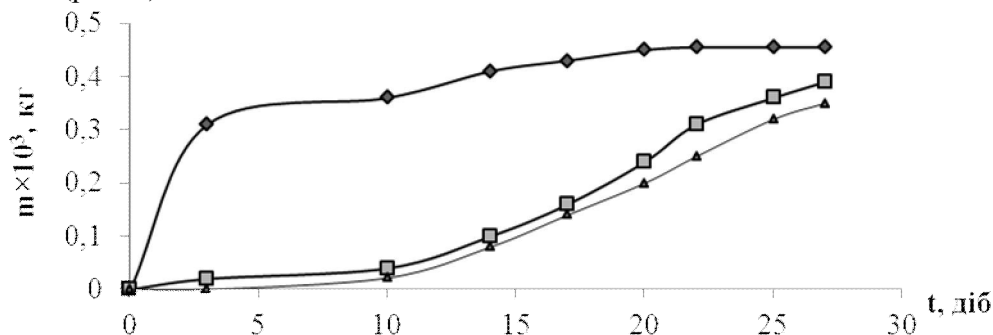
підживлених капсульованими добривами, порівняно з підживленими гранульованими, що вносилися передпосівним способом.

Після появи паростків у початковий період росту незалежно від вмісту поживних елементів у ґрунт у них спостерігався рівномірний розвиток, що пояснюється живленням рослин за рахунок поживних речовин, що містяться в ендоспермі насінини. В подальшому, порівнюючи стан рослин, що вирощувались: без добрив, з передпосівним внесенням гранульованого та капсульованого амонію нітрату - спостерігалось поступове відставання в рості рослин. Де, рослини, що росли без додаткового живлення досягли висоти у межах 3-4 см.

Рослини, що були підживлені гранульованими добривами також характеризувались меншим розвитком зеленої маси, що пояснюється, очевидно, спочатку надлишковою його концентрацією, що призводить до відтоку вологи з клітин кореневої системи, спричинене явищем осмосу, і тим самим ослаблює рослини (при внесенні надмірної кількості добрив можуть спостерігатись опіки кореневої системи, що може призвести до загибелі рослин). Висота рослин досягла 4-6 см.

Культури, що одержали у якості підживлення капсульовану форму добрива, характеризувались рівномірною появою паростків та розвитком нової пари листочків. Ріст рослин складав 6 см, проте значна відмінність спостерігалась у рівномірному розвитку їх зеленої маси.

Все це пояснює та підтверджує досліджена динаміка вимивання елементів капсульованих та гранульованих мінеральних добрив [6], які продифундували через зволожений зернистий матеріал лабораторної установки у фільтрат. Відповідно до потреб рослин у поживних речовинах видно, що гранульоване добриво переходить у ґрунтовий розчин протягом перших днів його внесення у ґрунт, у той час, коли крива вивільнення компонентів капсульованих добрив майже збігається з виносом нітратів тестовими рослинами у вегетаційному досліді (рис. 2).

Рис. 2. Порівняння обсягів вивільнення добрив від часу:

- ◆ - - - відповідно маса гранульованих та капсульованих добрив у фільтраті, кг;
- ▲ - винос рослинами азоту з ґрунту, кг.

Висновок. Одержані результати досліджень показують, що застосування капсульованого мінерального добрива сприяє підвищенню врожайності сільськогосподарських культур та покращенню екологічної ситуації, що

складається внаслідок забруднення довкілля при застосуванні мінеральних добрив у сільському господарстві.

Література

1. Маслак О. Мінеральні добрива – запорука високих врожаїв // Газета підприємців АПК «Агробізнес сьогодні». - №6 (229). – березень. – 2012 р. – Інтернет доступ: <http://www.agro-business.com.ua>.

2. Аналітична записка "Щодо шляхів підвищення ефективності використання земель сільськогосподарського призначення в Україні" // Національний інститут стратегічних досліджень при Президенті України. – 2012 р. – Інтернет доступ: <http://www.niss.gov.ua>.

3. Свідерко М.С. Як підживити найкраще/ Свідерко М.С., Болехівський В.П. // Журнал "The Ukrainian Farmer". – січень, 2011. Інтернет доступ: <http://www.agrotimes.net>.

4. Патица В.П. Агроекологічна оцінка мінеральних добрив та пестицидів: Монографія / В.П. Патица, Н.А. Макаренко, Л.І. Моклячук та ін. / За ред. В.П. Патики. – К.: Основа, 2005. – 300 с.

5. Мальований М. С. Теоретичні основи застосування екологічно безпечних добрив пролонгованої дії, капсульованих плівкою на основі мелених мінералів та зв'язуючого органічного походження / Мальований М. С., Бунько В. Я., Нагурський О. А. // Збірник наукових статей "III-го Всеукраїнського з'їзду екологів з міжнародною участю". – Вінниця, 2011. – Том.2. – С.412–414.

6. Гумницький Я. Дослідження міграції мінеральних добрив в ґрунтовому середовищі / Гумницький Я., Сабадаш В., Люта О., Гебій О. // Вісник НУ «Львівська політехніка». «Хімія, технологія речовин та їх застосування». – 2007. – № 519. – С. 246–250.

7. Довідник по удобренню сільськогосподарських культур / П.О.Дмитренко, М. Л. Колосова, Б. С. Носко. – К. : Урожай, 1987. – 207 с.

Summary

ANALYSIS OF INFLUENCE OF THE CAPSULATED AND GRANULATED MINERAL FERTILIZERS ON CONDITION AGRICULTURAL CULTURES

The article is shown expediency of application of capsulated mineral fertilizer for improve the capacity crop of agricultural cultures and preventing pollution of the environment.

Key words: *capsular and granular mineral fertilizers, pollution, agricultural cultures, capacity crop.*

Рецензент – д.с.-г.н., професор Параняк Р.П.